

Irtatószáma

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

F2

Szerző *p. sz.*

Hely

Cím *Nem épül Bpest.*

Idő

1913

Forrás: *A Nap*

Személy

Bp.

(Hely)

1913 VII/25

(Idő)

(Köt.)

NEM ÉPÜL BUDAPEST

Legvirágosabb álmainkat a *nagy* Budapest-ről szőjjük. A hatalmas, szép, fejlődő Budapest-ről, gyönyörű utcákról, melyekben pazar paloták hirdetik a magyar főváros gazdagságát és haladását. Ez az álma és vágya a Budapestért rajongó budapestinek. De hol vannak a szép pesti éjszakák virágos álmai? A nap portengerén keresztül épülő házsorok helyett házromokra, üres telkekre, félbemaradt építkezésekre, omlófélben levő bérkaszárnnyákra tekint a szem. Alig látva egy-egy épülő ház, csak itt-ott egy-egy telek, melyen a házemelés jelei mutatkoznak. Sehol semmi nyoma az újjászülető Budapest fejlődésének. Elnyomoritott, elkorcsosult utcák nem város-virágzást, nem haladást és emelkedést hirdetnek, hanem visszafelé haladást, dekadenciát és sülvédést.

Mily rettenetes csatlódás! Ahogy az utcákat róttuk valamelyik alkonyattájt és érdeklődve néztük a Belvárosban folyó palota-építkezéseket, eszünkbe ötlött, milyen érdekes volna végigcsatogni Budapestet és néhány szines sorban beszámolni a budapesti házépítkezésekről. Kiknek a telkén milyen házak épülnek? Szaporodnak-e szépen a középületek, a magán-paloták? Van-e remény a fejlődő, épülő Budapest világvárosi álmainak megvalósulására? Öszintén szólva, boldogan hittük, hogy gyönyörű és megnyugtató

szép, nyomt.

Válságban az építőipar

eredményről számolhatunk be a nyilvánosság-nak. A tanulmányból komoly közgazdasági riport lett. Meggyőződöttünk a szomorú tényről, hogy *Budapest nem épül, a gazdasági válság megbénította a főváros minden építkezését, stagnálás, visszaesés mutatkozik az építkezések terén, az építőipar kétségbeesítő helyzetben van, az építőipari munkásság pedig magával az egész építőiparral együtt a legsúlyosabb válság örvényében fuldoklik.* S olyan rettenetesek a pénzügyi viszonyok s oly példátlan sötétek a közgazdasági állapotok, hogy *belátható időn belül semmi remény s még annál is kevesebb kilátás, hogy Budapest újból épülni kezdjen s hogy a fővárosi építőipar nagyobb lendülete kenyeret adjon a munkátlán építőiparosok ezreinek.*

* *

Hihetetlen felfedezés: Budapestben elenyészően csekély a köz- és magánépítkezések száma. Erősen redukálta építkezéseit a főváros, még erősebben az állam, a magánépítkezésekről már nem is beszélnek. *Néhány templom épül, azután tizenhárom fővárosi iskola, a Lónyay-utcában a városi közraktár, a 25 milliós gázugyár, a gáz-*

gyári munkások lakásaival, a villamos telepek a Budafoki-úton, a gázugyári műhelyházak a Dráva-utcában és a Lehel-utcai műhelyház, melyet már ősszel átadnak rendeltetésének. Most épül a *Szent János-kórház* fül-, üdöbeteget- és orbánc-pavillonja és a Váci-úti fertőtlenítő intézet (csaknem egészen készen) is. De nem került kivételre még a főváros számtalan építkezési terve, a vásárcsarnokok, előljáróságok, a Lehel-utcai tízmillió kórház és a kilencedik kerület külső részén emelendő nagy kórház építési terve. Az állami építkezések is feltűnő csökkenést mutatnak. Az állami számszék budai palotája, a központi járásbíróház Szemere-utcai palotája épül csak, valamint a Fő-utcai pest-vidéki törvényszék, az országos zálogház a Lónyai-utcában, a *sóhivatal*, a hatodik kerületi fűtőház mellett a Máv. munkásházak, a kispesti állami munkáslakástelep, melynek építkezése sokkal kisebb arányban folyik, mint kéne.

S mit mondjunk a fővárosban folyó magán-építkezésekről? Csak elvétve látunk egy-egy épülő magánházat. A Muzeum-körut és Kossuth Lajos-utca sarkán épül *Unger és Takács hatalmas, impozáns palotája, a Gerlóczy-utca* valamint a Práter- és Kisfaludy-utca sarkán építkezik a Budapesti Közvetítő Vállalat, *Elek László* a Magyar-utcában, a Részvény Serfőzde és a Ganz vaggongyár Kőbányán, a Váci-úton a Schlick-gyár, a Budafoki-úton a Kábelgyár, a Bertalan-utcában *Jobbágyi Béla*, a Gyömrői-úton *Zucker Henrik*, a Hermína-ut és Ida-utca sarkán *Gyukics* kalapgyáros, a Hitelbank a József-téren, a Károly-körut és Dohány-utca

sarkán a Katonai Biztosító, a Kálvin-téren a Gazdák Szövetkezete, a Hazai bank is építkezik az Erzsébet-téren, a a Naschici-gyár a Nádor-utcában, báró *Hatvani* József a Verbóczy-utcában, a Frikson-villa Rt. a Fehérvári-uton. Új magánházak épülnek még a Dohány-utcában, a Baross-, Ráday-, Batthyány-, Csata-, Lendvay-, Nádor-, Füzér-, Liget-, Práter- és Fő-utcákban, a Balaton- és Személynök-utcák, a Váci-ut és Korál-utcák, a Krisztina-körut és Maros-utca sarkán, a Margit-köruton, a Soroksári-uton, a Király-utcában s még néhány helyen, ezenkívül néhány palota új köntöst kap, így a Kóburg-palota az Andrássy-uton. Ime, alig néhány nyomtatott sor: és ez jelenleg az épülő Budapest...

* *

Súlyos válságban van a fővárosi építőipar. Budapest *nem épül*. A főváros a minimumára redukálta építkezéseit, az állam *cgyenesen beszüntette a munkákat*, az idej magánépítkezések pedig — hivatalos megállapodás szerint — egy tízedét teszik a múlt évi építkezéseknek. Budapestben alig építenek már, a pénzválság megfojtotta az építőipart és koldussá tette az építőmunkásokat. Az építkezések teljesen megakadáltak, az építkezési tervek füstbementek. Negyvenhét olyan magántelek van Budapesten, melyekről még tavaly lerombolták az ócska házakat, de amelyek *még mindig üresen állanak* és tulajdonosaik — tőke hiányában — képtelenek az építkezést megkezdeni. Így maradt félbe, vagy meg sem kezdődött a hetedik kerületi előljárásság épülete a Dob- és Csengery-utcák sarkán, a piaristák belvárosi építkezése, üres az Üllői-uton a Gschwind-féle telektömb, nem épül az Országos Munkásbiztosító Pénztár palotája, a Tisza Kálmán-téri Fővárosi Könyvtár és bérház, az Adria-palota az Erzsébet-tér és Deák-tér sarkán, stb. stb. Ha mindezek az építkezések fogamatossíthatók lesznek, úgy talán fokozatosan enyhülni fog az építőipar válsága. De az 1914. év így is elveszettnek tekinthető s különben is Budapest csak nagynehezen fogja behozhatni az elmúlt két-három év nagyobb építkezési arányait. A *Nap* munkatársa megkérdezte és meghallgatta ez ügyben mindazon tekintélyesebb faktorok véleményét, kik behatóan ismerik a pesti építkezések minden kis lüktetését. A főváros illetékes ügyosztálya készséggel állott a rendelkezésünkre.

— Az építkezések — mondotta az ügyosztály vezetője — *borzasztóan megcsappantak*. Nagy bajban van az építőipar. Alig van munka az államnál és a városnál. Ennek következtében — már csak azért is, mert az építőipar vezet az összes iparágak között — őszre az építőipari munkások óriási tömege marad munka nélkül, mely vagy hazamegy, a vidékre, vagy a fővárosi hatóságok nyakába szakad. Nagy üzemredukció állt be az építőipari gyáraknál s ezért ugy a fővárosnak, mint az államnak *messzemenő kötelességei* vannak a helyzet orvoslására, mielőtt még nagyobb katasztrófa állana be. Az amugy is végrehajtandó *szükségmunkákkal* kellene a munkás-nyomoron enyhíteni. De a legnagyobb probléma természetesen: a pénzválságok feszültsége. **Amig az ötszázalékos pénzre bázirózó**

építkezéseket megakadályozzák a bankok horribilis kamat-követelése, addig szó sem lehet Budapest épüléséről.

Farkas Elek, a Magyar Építőiparosok Országos Szövetségének igazgatója ezeket mondta a *Nap* munkatársának:

— Tényleg nem épül Budapest, és válságos helyzete van az építőiparnak. E tekintetben Budapest helyzete sokkal rosszabb a külföldi városokéinál. Míg Bécsben az építkezések száma 17%-al, Berlinben csak 11%-al csökkent, Budapesten nem kevesebb, mint *hetvenöt százalékkal*. Nincs pénz Budapesten. S mihelyt nem kapunk külföldi pénzt, megakad gazdasági életünk szekere. Ez mutatja legjobban gazdasági függőségünket és a tőke ellen indított harc korai voltát. Berlinben rendkívül nagy az üres lakások száma. Pesten pedig *nagy a lakásszükség*. Nagyszerű üzlet volna tehát házakat építeni, de nincs pénz, lehetetlen. Telek van sok, építési engedélyt kérnek sokan, de nem építenek, mert nem tudnak építeni. Nagy az építőmunkások közt a nyomor. A jelenleg foglalkoztatott építőipari munkások száma csak negyede a múlt éviéknak. A Vág mentéről lehuzódó tót munkásoknak pedig alig lehet a fővárosban nyomát találni.

Edvi Illés László, a Budapesti Építőmesterek Szövetségének kitűnő titkára érdekes ada-

tokkal egészítette ki a fővárosi építőipar válságának szomorú krónikáját.

— A szorosabban vett építőiparban — mondotta — a dolgozómunkások száma volt kerek szám-átlagban:

1911 július közepén, tehát az építőipari munka szezonjában, 31.900.

1912 július közepén 26.700.

1913 július közepén 11.600.

A munkabér pedig a középátlagok alapján számítva, kerek számban:

1912 július közepén, egy héten kevesebb volt 1911-hez képest, 111.000 K.

1913 július közepén, egy héten kevesebb volt 1912-hez képest, 317.000 K.

Ebből kiszámítható a budapesti építőipari pangás rettenetes jelentősége a munkásság megélhetése szempontjából. Ez adatokhoz ugyanis hozzá kell vennünk még az épületek előállításához szükséges többi ipari munkánál foglalkozottak, akik magasabb béreiknél fogva jelentékenyen emelik az elvesztett kereset összegét. Ha már most figyelembe vesszük, hogy a munkabér az építési munkákat kereseti összegének *negyven százalékát* teszi, körülbelül *harminc milliót* tesz ki az az összeg, amelyet a mostani válság alatt az építőipar Budapesten elveszített. Egyébként, ahol olyan állapotok uralkodnak, mint Budapesten, hogy a város *külső* részén épült modern *adómentes* ház, melyben egy háromszobás lakás 1800—2000 koronába kerül, a súlyos pénzválságok következtében csak két és fél százalékot jövedelmez, ott nem is várható egyelőre a helyzet javulása.

Az építészmérnökökkel és vállalkozókkal egybehangzó felvilágosítást adott kérdésünkre a *Grünwald és Schiffer* vállalkozó cég is. A cég elviselhetetlennek mondja a gazdasági helyzetet. Az építkezések Budapesten *napról-napra csökkennek*.

* *

A fővárosnál igen otthonos egyéntől hallottuk azt a felette jellemző dolgot, hogy előkelő pesti nagyiparosok, akik azelőtt évekig nem sürgették a fővárosnál levő követeléseiket, most ha egy ötszáz koronás elszámolásuk van, valószággal könyörögnek az összeg gyors utalványozásáért. Az árlejtéseknél a főváros most mindig huszonöt-harminc százalékkal olcsóbb eredményt ér el, mint rendesen. Az építőiparosok *ugyanis potom árakkal vesznek részt az árlejtéseken*, csakhogy valami munkát kapjanak, hogy folytathassák üzemüket, s ne kelljen munkásaikat elbocsátani.

Végül — mint a nagyfontosságú kérdés egyik legalaposabb ismerőjéhez — a *téglakartell* jeles igazgatójához, *Nervetti* Viktorhoz, intéztünk kérdést, hogy mi a véleménye a budapesti építőipar stagnálásáról. Szerinte is a gazdasági viszonyok akadályozzák meg Pest épülését, de hogy milyen erővel és hatással, azt a következő adatok bizonyítják:

1910. év elejétől június végéig leszállított a téglakartell *Budapestre* 126 millió 600.000 drb. téglát.

1911 június végéig 128 millió 300.000 drb. téglát.

1912 június végéig már csak 95 millió drb. téglát és

1913 június végéig mindössze 39 millió darab téglát fogyasztottak a budapesti építkezések.

Végtelenül szomorú, gondolkodóba ejtő eredménnyel végződött Budapest építkezési ügyének, a budapesti építőiparnak vizsgálata. Csupa fekete borus folt mindenütt a képen. Egyelőre még csak álom a nagy Budapestben épülő fényes paloták sora, mert a valóságban ugy sem lehet nyomukat találni...